

Inkomenseffecten van de belastingherziening 2001

Hans de Kleijn

De belastingherziening van 2001 heeft een koopkrachtverbetering van 3,6 procent opgeleverd. Vooral de laagste en de hoogste inkomens hebben van de herziening geprofiteerd. Voor de laagste inkomens was met name de vervanging van de belastingvrije som door de heffingskorting voordelig. Voor de hoogste inkomens speelde vooral de verlaging van de belastingtarieven een rol. Eenoudergezinnen en huishoudens met inkomsten uit arbeid hebben een meer dan gemiddeld voordeel gehad.

1. Inleiding

De belastingherziening van 2001 heeft niet alleen een herverdeling van de premie- en belastingdruk opgeleverd, maar leidde ook tot een lastenverlichting. In dit artikel wordt nagegaan in welke mate verschillende bevolkingsgroepen daarvan hebben geprofiteerd.

In 2001 is de heffing van premies en belastingen over het inkomen ingrijpend gewijzigd. Met deze herziening werden verschillende doelen nagestreefd. De belangrijkste doelen waren een verbreding van de belastinggrondslag en een verlaging van de tarieven. Daarnaast diende de belastingherziening de werkgelegenheid te bevorderen en een bijdrage te leveren aan de concurrentiekracht van Nederland. Andere doelstellingen waren het bevorderen van de emancipatie en de economische zelfstandigheid van burgers en het bijdragen aan een duurzame economische ontwikkeling door een verdere vergroening van het belastingstelsel ¹⁾.

Vertaald in concrete maatregelen zijn de belangrijkste veranderingen:

- Invoering boxenstructuur
In het nieuwe stelsel worden drie soorten inkomen (boxen) onderscheiden. Deze boxen omvatten:
Box 1: inkomen uit werk en woning
hieronder vallen ook pensioenen en uitkeringen
Box 2: inkomen uit aanmerkelijk belang
Box 3: inkomen uit sparen en beleggen
Aftrekposten die rechtstreeks te maken hebben met de verwerving van inkomsten in een bepaalde box, worden ook in die box verrekend. Aftrekposten waarvoor dat niet geldt, de zgn. persoonsgebonden aftrek, worden in eerste instantie in box 1 verrekend.
- Verlaging tarieven
De verschillende boxen worden naar verschillend tarief belast. Voor het inkomen in box 1 geldt een schijventarief waarbij de tarieven in vergelijking met de oude situatie zijn verlaagd.
- Vervanging belastingvrije sommen door heffingskortingen
De belastingvrije sommen vormden een aftrek op het inkomen voordat de belastingheffing werd toegepast.

De heffingskortingen zijn een aftrek op de belasting over de drie boxen. Het resultaat van deze wijziging is dat in vergelijkbare omstandigheden het voordeel voor iedereen even groot is. In het oude belastingstelsel was het voordeel voor hogere inkomens groter.

- Verbreding grondslag belastingheffing
Door het schrappen dan wel beperken van een aantal aftrekposten wordt er over een hoger inkomen belasting geheven. Zie ook 5.4.3.
- Invoering fictieve rendementsheffing
Ontvangen rente en dividend worden niet langer rechtstreeks belast. Dat geldt ook voor de opbrengsten van onroerend goed anders dan de eigen woning. Ook vervalt de vermogensbelasting. In plaats daarvan wordt een fictief vermogensrendement vastgesteld en belast. Zie ook 5.4.4 en 5.4.5.
- Verschuiving van directe naar indirecte belastingen
Tegenover de verlaging van de tarieven in de inkomstenbelasting stond een verhoging van het hoge BTW-tarief en van de regulerende energiebelasting (REB) ook wel aangeduid met ecotaks. Zie ook 5.4.6.
- Verlaging WW-premie
Hoewel de premieheffing voor de werknemersverzekeringen los staat van de belastingheffing, is de verlaging van het werknemersdeel van de premie Werkloosheidswet (WW) met 0,9 procentpunt toch als een onderdeel van de belastingherziening aangemerkt ²⁾. Deze maatregel had tot doel een betere verdeling van de inkomenseffecten over de diverse inkomensgroepen te verkrijgen.

2. Werkwijze

Om de effecten van de belastingherziening in 2001 in kaart te brengen, kunnen niet zomaar de inkomens van 2001 en 2000 vergeleken worden. Een vergelijking van inkomens geeft namelijk informatie over alle veranderingen die zich in de tussenliggende periode hebben voorgedaan. Zo hebben ook veranderingen in de persoonlijke sfeer, zoals het stoppen met werken of een echtscheiding, invloed op de hoogte van het inkomen.

Om na te gaan wat het effect van uitsluitend de belastingherziening is geweest, kan worden gekeken naar de koopkrachtverandering bij gelijkblijvende persoonlijke omstandigheden, de zogenoemde statische verandering. Ook dan omvat de koopkrachtverandering echter nog delen die niet met de belastingherziening te maken hebben, zoals veranderingen in lonen en uitkeringen. Om een juist beeld te krijgen is daarom uitgerekend wat de premie- en belastingheffing zou zijn geweest als de herziening niet in 2001, maar in 2000 zou zijn ingevoerd. Dit resultaat is vergeleken met de werkelijke situ-

atie in 2000. Het verschil is dan het effect van de belastingherziening.

De uitkomsten zijn gepresenteerd als koopkrachtveranderingen. Deze veranderingen kunnen het gevolg zijn van veranderingen in het bruto inkomen, de heffing van premies en belastingen alsmede de consumptieprijzen. Het is daarom zinvol om na te gaan in welke mate de diverse maatregelen hebben bijgedragen aan het resultaat. Hiervoor zijn in de analyse verschillende deeleffecten onderscheiden. Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de gevolgde werkwijze wordt verwezen naar paragraaf 5.2.

3. Resultaten

3.1 Algemeen

In 2001 was de koopkracht gemiddeld 3,3 procent hoger dan in 2000. Dit is het resultaat van verschillende factoren. Het bruto inkomen is met 4,4 procent gestegen. De afschaffing van de overhevelingstoelage had een negatief effect van 2,0 procent. (zie ook 5.4.1). Het grootste positieve effect op de koopkracht was er door de veranderingen in de heffing van inkomstenbelasting en premies volksverzekering (4,0 procent). Een positieve invloed was er verder door de verlaging van de betaalde premies (met name de premie Werkloosheidswet) en de afschaffing van de vermogensbelasting (zie ook 5.4.5). Al deze effecten samen hebben geleid tot een stijging van het besteedbaar inkomen van gemiddeld 7,6 procent. Gecorrigeerd voor de stijging van de consumptieprijzen blijft dan een koopkrachtstijging over van 3,3 procent.

Staat 1
Statische koopkrachtverandering, 2000–2001

	Totaal	Inkomenseffecten belastingherziening 2001
	%	
Mutatie bruto inkomen	4,4	0,3
Effect overhevelingstoelage	-2,0	0,0
Effect betaalde premies ¹⁾	0,8	0,4
Effect inkomstenbelasting en premie volksverzekering	4,0	3,6
Effect vermogensbelasting	0,3	0,3
Mutatie besteedbaar inkomen	7,6	4,5
Effect prijzen	-4,3	-0,9
Koopkrachtmutatie	3,3	3,6

¹⁾ Pensioenpremies, premies werknemersverzekering, premies ziektekostenverzekering en premies voor particuliere inkomensverzekering.

Wanneer de analyse wordt beperkt tot uitsluitend de effecten van de belastingherziening, was er een koopkrachtstijging van 3,6 procent. Ook buiten het effect van de inkomstenbelasting en premies volksverzekering waren er nog enkele elementen die aan dit resultaat hebben bijgedragen. Zo was er een gemiddeld kleine bijdrage door de verandering in het bruto inkomen. Het gaat hier om de

aanpassingen in de bruto uitkeringsbedragen die zijn gebaseerd op het minimumloon (zie ook 5.4.2). Het inkomenseffect van de betaalde premies bedroeg 0,4 procent en was het gevolg van de verlaging van de WW-premie. Ten slotte was er nog een negatief prijseffect van 0,9 procent die te maken heeft met de belastingherziening. Door een verhoging van het hoge BTW-tarief en van de ecotaks is er namelijk een verschuiving geweest van directe naar indirecte belastingen (zie verder 5.4.6).

Het verschil tussen de totale koopkrachtverandering en de verandering door de belastingherziening bedroeg -0,3 procent. Zonder de belastingherziening zou er dus, statisch gezien, sprake zijn geweest van een koopkrachtdaling. De toename van het bruto inkomen zou, inclusief het effect van de afschaffing van de overhevelingstoelage, ruim 2 procent bedragen. Samen met veranderingen in premies en belastingen zou het besteedbaar inkomen 3 procent hoger uitkomen. Deze stijging is onvoldoende om het effect van de prijsstijging te niet te doen. Bij deze redenering is er overigens wel vanuit gegaan dat er zonder belastingherziening geen aanvullende maatregelen zouden zijn genomen om de koopkracht te behouden dan wel te verbeteren.

Het effect van de inkomstenbelasting en premies volksverzekering als gevolg van de belastingherziening bedroeg 3,6 procent. Het totale effect in 2001 was iets groter, namelijk 4,0 procent. Dit is het gevolg van enkele maatregelen die wel in 2001 effectief werden, maar geen onderdeel uitmaakten van het pakket maatregelen van de belastingherziening. Het ging daarbij om (geringe) aanpassingen in de laagste belastingtarieven en in enkele heffingskortingen.

3.2 Deeleffecten van de belastingherziening

De koopkrachtstijging door de belastingherziening is voor het overgrote deel het directe gevolg van veranderingen in de inkomstenbelasting/premie volksverzekering. In deze paragraaf wordt het inkomenseffect van de heffing van inkomstenbelasting en premies volksverzekering opgesplitst in een aantal deeleffecten³⁾. Op deze wijze kan een beter beeld worden verkregen van de werking van afzonderlijke maatregelen in de belastingherziening. Er wordt onderscheid gemaakt tussen effecten waar vrijwel iedereen mee te maken heeft gekregen (standaardeffecten) en effecten die zich alleen voordoen als er aftrekposten zijn of als er sprake is van vermogen en/of vermogensinkomsten (niet standaardeffecten). De niet standaardeffecten zijn weergegeven als gemiddelde voor alle personen, met of zonder de bedoelde inkomenscomponenten. Voor personen met vermogensinkomsten of aftrekposten zullen de effecten dus groter zijn.

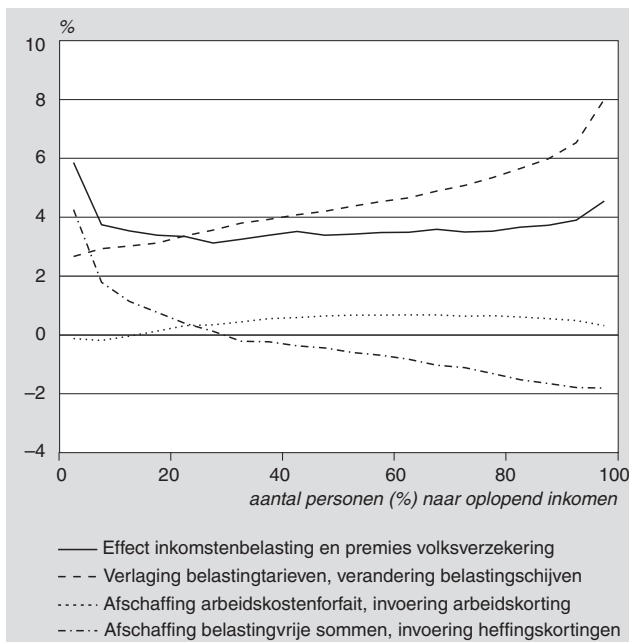
Alle effecten, zowel standaard als niet standaard, zijn berekend alsof er geen andere effecten waren. Hierdoor komt de som van de effecten niet exact overeen met het totale effect van de inkomstenbelasting en premies volksverzekering. Gemiddeld bedraagt dit resteffect minder dan 0,1 procent en voor de afzonderlijke bevolkingsgroepen komt het niet boven de 0,5 procent uit. In dit resteffect zitten niet alleen de onderdelen die niet apart zijn genoemd (bijvoorbeeld de belastingheffing over box 2), maar ook de cumu-

latie-effecten. Door de progressie in de belastingheffing en de veranderingen in de belastinggrondslag is er verschil of inkomenseffecten afzonderlijk worden uitgerekend of in combinatie met elkaar.

Gemiddeld heeft de verandering in de inkomstenbelasting/premies volksverzekering, die het gevolg is van de belastingherziening, een koopkrachtverbetering van 3,6 procent opgeleverd. Alleen de allerhoogste en de allerlaagste inkomens hebben een groter voordeel gehad. Voor de inkomens daar tussenin lag het effect rond de 3,5 procent. Er is sprake van twee elkaar compenserende factoren. Aan de ene kant is er het effect van de tariefsverlaging. Dit effect loopt op van 2,7 procent voor de laagste inkomens tot 8,0 procent voor de hoogste. Daar tegenover staat het effect van de afschaffing van de belastingvrije sommen en de invoering van de heffingskortingen. Dit effect neemt af van 4,3 procent voor de laagste inkomens tot -1,8 procent voor de hoogste. Het oude systeem van belastingvrije sommen was voordelig voor de hogere inkomens. Afschaffing van dat systeem levert dus juist voor de hogere inkomens een nadeel op. Dit nadeel is meer dan goed gemaakt door de tariefsverlaging.

De afschaffing van het arbeidskostenforfait en de invoering van de arbeidskorting had een koopkrachteffect van gemiddeld 0,5 procent. Voor de laagste inkomens was dit effect gemiddeld vrijwel nihil. Dit is dan het gecombineerde effect van de positieve effecten bij de arbeidsinkomens en de negatieve effecten bij de overdrachtsinkomens. Voor deze laatste groep is namelijk het zogenaamde niet-actiefenforfait afgeschaft.

1. Standaard inkomenseffecten naar inkomenshoogte

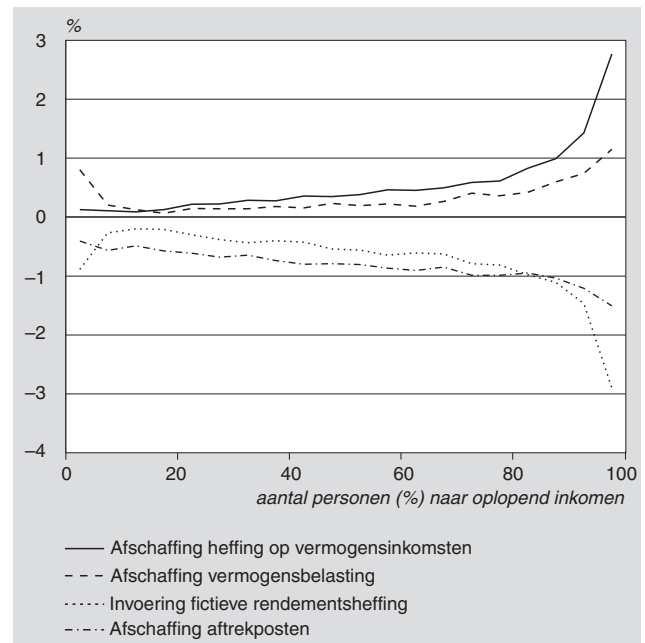
De niet standaard inkomenseffecten hebben vooral betrekking op de verandering in de belasting op vermogens en vermogensinkomsten. De belasting van vermogensinkomsten volgens de oude en de nieuwe systematiek levert koopkrachteffecten op die vrijwel elkaars spiegelbeeld zijn.

De afschaffing van de heffing op vermogensinkomsten leverde een koopkrachteffect op van gemiddeld 0,6 procent. De invoering van de fictieve rendementsheffing gaf een negatief koopkrachteffect te zien van gemiddeld 0,7 procent. Per saldo was er dus een gering negatief effect. Voor de verschillende inkomensniveaus varieerde dit gecombineerde effect van 0 tot -0,2 procent. Alleen voor de laagste inkomens was dit effect groter, namelijk -0,8 procent.

De afschaffing van de vermogensbelasting leverde gemiddeld een koopkrachtverbetering op van 0,3 procent. Voor de hoogste inkomens was dit effect groter. Ook de allerlaagste inkomens hebben meer dan gemiddeld geprofiteerd van deze maatregel. Deze uitkomst wordt sterk bepaald door een kleine groep mensen die een groot vermogen hebben waaruit zij weinig inkomsten ontvangen.

Bij de belastingherziening kon een aantal uitgaven niet langer van het belastbaar inkomen worden afgetrokken (zie ook paragraaf 5.4.3). Gemiddeld betekende dit een negatief koopkrachteffect van 0,8 procent. Naarmate het inkomen hoger is, is dit effect groter. Van laag naar hoog inkomen liep het koopkrachtverlies op van gemiddeld 0,4 procent tot 1,5 procent.

2. Niet standaard inkomenseffecten naar inkomenshoogte

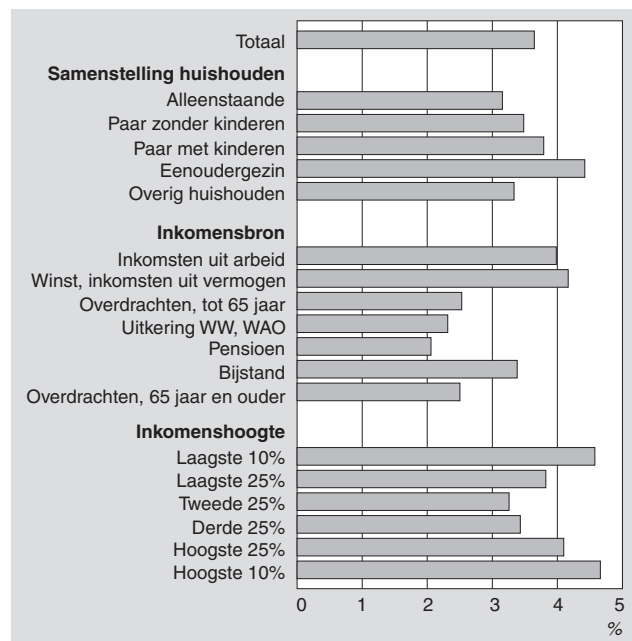
3.3 Verschillen tussen bevolkingsgroepen

Niet iedereen heeft in gelijke mate geprofiteerd van de belastingherziening. De gemiddelde koopkrachtverbetering bedroeg 3,6 procent. Tussen de diverse bevolkingscategorieën varieerde het gemiddelde tussen 2,1 en 4,7 procent. Tussen afzonderlijke huishoudens kunnen de verschillen nog veel groter zijn.

Het kwam ook voor dat huishoudens door de nieuwe regelgeving in koopkracht achteruit gingen. Die situatie deed zich voor wanneer bijvoorbeeld in de oude situatie een groot bedrag fiscaal kon worden afgetrokken, terwijl dit na de herziening niet meer mogelijk was. Of als er sprake was

van een groot vermogen zonder dat daar inkomsten van betekenis uit werden genoten.

3. Inkomenseffecten belastingherziening 2001 naar bevolkingsgroepen

Al eerder is geconstateerd dat de belastingherziening met name gunstig is geweest voor de laagste en de hoogste inkomens. Voor de laagste inkomens was met name de vervanging van de belastingvrije sommen door de heffingskortingen voordelig. Dit is dan ook de voornaamste reden van het relatief grote voordeel dat is te zien bij eenoudergezinnen. Een groot deel van de eenoudergezinnen maakt namelijk deel uit van de laagste inkomens.

Ook een relatief groot voordeel is te zien bij de categorieën paren met kinderen en huishoudens met inkomsten uit arbeid. Deze categorieën overlappen elkaar voor een belangrijk deel. Het voordeel heeft hier vooral te maken met de vervanging van het arbeidskostenforfait door de arbeidskorting. Deze categorieën zijn ook sterk vertegenwoordigd in de hoogste inkomens. Vooral hier heeft men geprofiteerd van de verlaging van de belastingtarieven.

De categorie huishoudens van wie het inkomen vooral bestaat uit ondernemingswinst of vermogensinkomsten heeft eveneens een voordeel gehad dat groter is dan gemiddeld. Dit voordeel hangt vooral samen met de afschaffing van de vermogensbelasting. Deze uitkomst wordt echter sterk bepaald door de kleine groep huishoudens met vooral inkomsten uit vermogen.

Voor ontvangers van een pensioen, WW- of WAO-uitkering was het voordeel van de belastingherziening lager dan gemiddeld. Dit gold ook voor alleenstaanden, met name voor alleenstaanden met een overdrachtsinkomen. Voor deze groepen speelt onder meer een rol dat het niet-actievenforfait is afgeschaft.

4. Samenvatting

In 2001 is de heffing van premies en belastingen over het inkomen grondig gewijzigd. Naast een tariefsverlaging is

de fiscale aftrekbaarheid van een aantal uitgaven vervallen of beperkt. Ook is de heffing over vermogen en vermogensinkomsten sterk gewijzigd en is het stelsel van belastingvrije sommen vervangen door heffingskortingen.

In dit artikel is onderzocht wat de inkomenseffecten van deze herziening zijn geweest. Met behulp van de inkomensgegevens over het jaar 2000 is uitgerekend wat de belastingen en premies waren als de herziening al in 2000 zou zijn doorgevoerd. Het verschil met de werkelijke situatie in 2000 is dan het effect van de belastingherziening.

De belastingherziening heeft gemiddeld een koopkrachtverbetering opgeleverd van 3,6 procent. De laagste en de hoogste inkomens hebben een voordeel gehad dat groter was dan gemiddeld. De laagste inkomens profiteerden van de vervanging van de belastingvrije sommen door de heffingskortingen, terwijl voor de hoogste inkomens vooral de tariefsverlaging voordelig was.

5. Methodebeschrijving

5.1 Bron

Voor de berekening van het inkomenseffect van de belastingherziening hebben de gegevens uit het Inkomenspanelonderzoek (IPO) over 2000 als basis gediend. Het IPO bestaat uit een steekproef van ongeveer 80 duizend huishoudens met ruim 230 duizend personen. Van deze huishoudens worden ieder jaar gegevens verzameld. De inkomensgegevens zijn voornamelijk afkomstig van de administratie van de belastingdienst. Om het effect van de fictieve rendementsheffing te kunnen berekenen, zijn aan het inkomensbestand over 2000 vermogensgegevens toegevoegd naar de stand op 1 januari 2001. Deze gegevens zijn eveneens voornamelijk afkomstig uit de fiscale administratie, maar waar nodig aangevuld met ramingen.

5.2 Berekening inkomenseffecten

De inkomenseffecten van de belastingherziening zijn in deze analyse weergegeven als koopkrachtveranderingen. Dit zijn procentuele veranderingen in het besteedbaar inkomen van het huishouden, waarbij ook gecorrigeerd is voor veranderingen in het prijspeil. Het resultaat geeft aan in welke mate de reële bestedingsmogelijkheden van het inkomen veranderen. Als de prijzen even hard stijgen als het inkomen, is er geen verandering in koopkracht. Koopkrachtveranderingen kunnen op verschillende manieren ontstaan. Zowel veranderingen in het bruto inkomen, de heffing van premies en belastingen alsmede de consumptieprijzen kunnen invloed hebben op de koopkracht. Het is dan ook zinvol om aan te geven door welke elementen de koopkrachtverandering is veroorzaakt. Hiervoor wordt de koopkrachtverandering gesplitst in een aantal componenten⁴⁾. Gestart wordt met de verandering in het bruto inkomen. Vervolgens wordt daar het effect van premies en belastingen bij opgeteld hetgeen de verandering in het besteedbaar inkomen oplevert. Premies en belastingen hebben alleen een bijdrage aan de koopkrachtverandering voorzover de verandering hierin afwijkt van de verandering in het bruto inkomen. Ten slotte wordt bij de verandering

van het besteedbaar inkomen het prijseffect opgeteld. Het resultaat is de koopkrachtverandering.

En cijfervoorbeeld kan een en ander verduidelijken. Stel het bruto inkomen bedraagt in het eerste jaar 100 en in het tweede jaar 102. Het bruto inkomen is dus met 2 procent gestegen. Stel voorts dat het bedrag aan heffingen (premies, belastingen en andere betaalde overdrachten) van 40 naar 39 is gedaald. Het besteedbaar inkomen is dan van 60 naar 63 gestegen, te weten 100 minus 40, resp. 102 minus 39. Het besteedbaar inkomen is dus met 5 procent gestegen. Het inkomenseffect van de heffingen is dan 3 procent (5 procent minus 2 procent). Deze uitkomst kan ook als volgt worden verkregen. Als de druk van de heffingen niet was veranderd dan zou deze in het tweede jaar 40 procent van 102 ofwel 40,8 hebben bedragen, een toename met 0,8. In werkelijkheid was er een afname van 1, hetgeen een extra bestedingsmogelijkheid van in totaal 1,8 oplevert. Gerelateerd aan het besteedbaar inkomen uit het eerste jaar betekent dat een verruiming met 3 procent. Stel vervolgens dat in het tweede jaar de prijzen 4 procent hoger waren dan in het eerste. Van de stijging van het besteedbaar inkomen met 5 procent blijft dan nog maar een klein deel over als het gaat om de reële bestedingsmogelijkheden. Anders gezegd: in constante prijzen bedraagt de inkomensstijging veel minder dan in lopende prijzen. De uitkomst in constante prijzen is verkregen door het besteedbaar inkomen uit het tweede jaar te delen door 1,04 hetgeen een bedrag van 60,58 oplevert. Ten opzichte van de 60 uit het eerste jaar is dit een toename met bijna 1 procent. Het prijseffect is nu het verschil tussen de inkomensveranderingen in constante, resp. lopende prijzen. In dit cijfervoorbeeld betekent dit dus dat een prijsstijging van 4 procent een beperking van de koopkracht van iets meer dan 4 procent tot gevolg heeft.

5.3 Populatie

De resultaten in deze analyse hebben betrekking op de bevolking van Nederland met uitzondering van personen die verblijven in tehuizen en inrichtingen. De inkomenseffecten van de belastingherziening zijn vrijwel op dezelfde manier weergegeven als gebruikelijk is in de koopkrachtstatistiek. Dit betekent dat gerekend wordt met de verandering van het (reële) besteedbare inkomen van het huishouden. Deze verandering is vervolgens aan alle personen in het huishouden toegerekend. Van alle inkomensveranderingen wordt vervolgens een gemiddelde berekend. In afwijking van de koopkrachtstatistiek is niet de mediaan maar het gemiddelde gepresenteerd. Dit is gedaan om een uitsplitsing naar componenten (zie paragraaf 5.2) mogelijk te maken die optellen tot de totale inkomensverandering.

Voor de bepaling van de inkomenseffecten zijn personen met een zeer laag inkomen buiten beschouwing gelaten. Als criterium is daarbij de grens voor het sociaal minimum van een gehuwde persoon gebruikt. Bij lage of negatieve inkomens heeft de procentuele verandering van het inkomen weinig of geen betekenis. In veel gevallen gaat het hier om zelfstandigen die verlies hebben geleden.

5.4 Deelaspecten

In deze paragraaf wordt een nadere toelichting gegeven op enkele specifieke aspecten van het onderzoek.

5.4.1 Overhevelingstoeslag

Per 1 januari 2001 is de overhevelingstoeslag (OT) afgeschaft. Ter compensatie werd in een vangnetbepaling geregeld dat het bruto loon werd verhoogd met 1,9 procent tot maximaal het bedrag van de OT⁵⁾. Per saldo is er dan geen inkomenseffect noch een lastenverzwaring bij de werkgevers.

In de simulatie over 2000 is niet het bruto loon verhoogd, maar is de OT gehandhaafd. Effectief komt dit vrijwel op hetzelfde neer. Het bedrag van de OT is daarbij constant gehouden. Alleen het maximale bedrag is verlaagd tot 796 euro (was 831 euro). Dit bedrag is verkregen door 2,15 procent te nemen van 37 duizend euro, zijnde de OT-grens verlaagd met het arbeidskostenforfait.

5.4.2 Minimum uitkering

De sociale uitkeringen (waaronder AOW en bijstand) zijn op netto basis gekoppeld aan het niveau van het netto minimumloon. Door de belastingherziening veranderen de bedragen van deze uitkeringen. Uitgaande van hetzelfde bruto minimumloon stijgt het netto sociaal minimum in 2000 met vier procent door de belastingherziening. De bruto stijging varieert, afhankelijk van huishoudtype en soort uitkering, van nul tot vier procent.

5.4.3 Aftrekposten

Met de belastingherziening is de grondslag waarover belasting wordt geheven, breder geworden. In de simulatie over 2000 zijn de volgende onderdelen opgenomen.

- Vervallen aftrek werkelijke arbeidskosten
- Vervallen aftrek consumptieve rente
- Bevriezing spaarloonregeling
- Beperking aftrek reiskosten
- Beperking aftrek buitengewone lasten
- Beperking aftrek lijfrentepremies

Door deze maatregelen komt het belastbaar inkomen 1,7 procent hoger uit. Het effect hiervan op de premies en belastingen is afzonderlijk berekend.

5.4.4 Vermogensinkomsten

De belastingheffing op vermogensinkomsten is met de belastingherziening grondig gewijzigd. Alleen de fiscale behandeling van de eerste eigen woning en de daarop rustende hypotheekschuld is niet veranderd. Ontvangen rente en dividend, voor zover deze meer bedroegen dan de vrijstellingen, worden niet langer rechtstreeks belast. Dit geldt ook voor de opbrengsten van onroerend goed anders dan de eigen woning.

In plaats van de werkelijke opbrengsten wordt een fictief vermogensrendement vastgesteld en belast. Daartoe wordt gevraagd naar de stand van het vermogen op 1 januari en op 31 december. De grondslag wordt dan gevormd door het gemiddelde van die twee bedragen. Over dit gemiddeld vermogen, verminderd met de vrijstelling,

wordt een fictief rendement van vier procent vastgesteld dat wordt belast tegen een vast tarief van dertig procent.

De inkomenseffecten van de heffing op vermogensinkomsten zijn zowel volgens de oude als de nieuwe systematiek bepaald. In 2000 bedroeg het belastbare deel van de vermogensinkomsten (exclusief eigen woning) 1,5 procent van het belastbaar inkomen, ofwel 3,2 mld euro. Vervolgens is bepaald hoeveel minder belasting en premies zou moeten worden betaald, als de heffing over vermogensinkomsten zou vervallen. Gemiddeld levert dit een extra bestedingsruimte van 0,6 procent op.

Het totale bedrag aan vermogen in box 3 is gecijferd op 270 mld euro (stand 1 januari 2001). Rekening houdend met vrijstellingen blijft een belastbare grondslag van 195 mld euro over. Dit leidt tot een fictief rendement van 7,8 mld euro. De belasting hierover heeft gemiddeld een negatief koopkrachteffect van 0,7 procent.

5.4.5 Vermogensbelasting

Met de belastingherziening is de vermogensbelasting afgeschaft. Deze heffing bedroeg 0,7 procent van het belastbare vermogen. De aangifte voor de vermogensbelasting werd gelijktijdig gedaan met de aangifte voor de inkomstenbelasting. Daarbij ging het om de stand van het vermogen op 1 januari volgend op het jaar waarover het inkomen werd aangegeven. De laatste aangifte voor de vermogensbelasting had betrekking op 1 januari 2000. Een jaar later was de nieuwe regelgeving al van kracht. Dit betekent dat het gegevensbestand waarmee de effecten van de belastingherziening zijn doorgerekend, geen gegevens bevat over de vermogensbelasting. Om de afschaffing van de vermogensbelasting toch in de analyse te betrekken, is uitgerekend wat het effect daarvan was op het inkomen in 1999. Voor alle huishoudens tezamen bedroeg dat effect gemiddeld 0,3 procent. Voor de onderscheiden categorieën varieerde dit effect van 0,0 procent (bijstandontvangers) tot 3,8 procent (65-plussers in de hoogste inkomenscategorie). Deze resultaten zijn vervolgens opgeteld bij de inkomenseffecten van de andere onderdelen van de belastingherziening.

5.4.6 Prijzen

Een onderdeel van de belastingherziening was de verschuiving van de lastendruk van de directe naar de indirecte

te sfeer. Tegenover de verlaging van de tarieven in de inkomstenbelasting stond een verhoging van het hoge BTW-tarief van 17,5 naar 19 procent. Ook het verbruik van gas en elektriciteit werd duurder door de verhoging van de regulerende energiebelasting (REB) ook wel aangeduid met ecotaks. Het effect op de prijzen van deze maatregelen is gecijferd op 0,6 procent (BTW), respectievelijk 0,3 procent (REB)⁶⁾. De koopkracht is door deze maatregelen dan 0,9 procent lager. Dit prijseffect is in deze analyse voor alle onderscheiden bevolkingsgroepen gelijk verondersteld. Er zijn geen gegevens beschikbaar die een uitsplitsing mogelijk maken. Voor afzonderlijke huishoudens kan het prijseffect sterk variëren door verschillen in bestedingspatronen. Op groepsniveau echter zijn deze verschillen aanmerkelijk kleiner.

Noten in de tekst

- ¹⁾ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 26727, nr 131, blz. 3.
- ²⁾ In werkelijkheid is de premie gedaald van 6,25 procent in 2000 tot 5,25 procent in 2001, een daling met één procentpunt. Hiervan is 0,1 procentpunt dus niet gerekend tot de belastingherziening.
- ³⁾ Hoewel de vermogensbelasting los staat van de inkomstenbelasting/premies volksverzekering, is ook het effect van de afschaffing hiervan in deze paragraaf weergegeven.
- ⁴⁾ Een uitvoerige beschrijving van de manier waarop koopkrachtveranderingen in verschillende componenten kunnen worden opgedeeld is te vinden in: Kleijn, J.P. de, 1993. Componenten van koopkrachtmutaties. Supplement bij de Sociaal-economische maandstatistiek 1, pag. 25–36.
- ⁵⁾ Sociale partners konden hierin overigens ook andere afspraken maken.
- ⁶⁾ De totale verhoging van de REB is in drie jaarlijkse stappen gerealiseerd, te beginnen in 1999. In de hier uitgevoerde analyse is alleen het effect van de laatste stap verdisconteerd. Zou ook het effect van de eerste twee stappen worden meegenomen, dan komt het prijseffect van de REB op 0,7 procent.

Tabel 1
Inkomenseffecten belastingherziening 2001 naar samenstelling huishouden

	Totaal	Alleenstaande	Paar zonder kinderen	Paar met kinderen	Eenoudergezin	Overig huishouden
	%					
Mutatie bruto inkomen	0,3	0,8	0,4	0,1	0,2	0,3
Effect verlaging ww-premie	0,4	0,2	0,3	0,4	0,2	0,3
Effect inkomstenbelasting en premies volksverzekering	3,6	2,6	3,2	4,0	4,7	3,2
w.o. effect van:						
verlaging belastingtarieven, verandering belastingplicht	4,6	4,3	4,7	4,7	3,5	4,3
aanschaffing arbeidskostenforfait, invoering arbeidskorting	0,5	0,1	0,2	0,8	-0,1	0,3
aanschaffing belastingvrije sommen, invoering heffingskortingen	-0,4	-1,0	-0,7	-0,4	1,8	-0,5
aanschaffing aftrekposten	-0,8	-0,5	-0,7	-1,0	-0,5	-0,9
aanschaffing heffing op vermogensinkomsten	0,6	0,7	0,8	0,5	0,4	0,7
invoering fictieve rendementsheffing	-0,7	-1,1	-1,1	-0,5	-0,5	-0,8
Effect aanschaffing vermogensbelasting	0,3	0,5	0,5	0,2	0,2	0,4
Prijseffect	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9
Koopkrachtmutatie	3,6	3,2	3,5	3,8	4,4	3,3

Tabel 2
Inkomenseffecten belastingherziening 2001 naar voornaamste inkomensbron

	Totaal	Inkomsten uit arbeid	Winst, inkomsten uit vermogen	Overdrachten, tot 65 jaar				Overdrachten, 65 jaar en ouder
				Totaal	WW, WAO	Pensioen	Bijstand	
	%							
Mutatie bruto inkomen	0,3	0,0	0,2	0,5	0,2	0,3	1,1	1,5
Effect verlaging ww-premie	0,4	0,5	0,2	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0
Effect inkomstenbelasting en premies volksverzekering	3,6	4,2	3,6	2,6	2,8	2,1	3,2	1,3
w.o. effect van:								
verlaging belastingtarieven, verandering belastingplicht	4,6	4,9	4,3	3,7	3,9	4,9	2,7	3,9
aanschaffing arbeidskostenforfait, invoering arbeidskorting	0,5	0,9	1,1	-1,2	-1,2	-1,0	-1,6	-0,8
aanschaffing belastingvrije sommen, invoering heffingskortingen	-0,4	-0,5	-0,3	0,6	0,6	-0,9	1,8	-1,0
aanschaffing aftrekposten	-0,8	-1,0	-1,0	-0,5	-0,7	-0,6	-0,2	-0,1
aanschaffing heffing op vermogensinkomsten	0,6	0,3	1,8	0,4	0,3	0,8	0,0	0,8
invoering fictieve rendementsheffing	-0,7	-0,4	-2,0	-0,5	-0,5	-1,2	0,0	-1,4
Effect aanschaffing vermogensbelasting	0,3	0,1	1,1	0,2	0,1	0,4	0,0	0,6
Prijseffect	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9
Koopkrachtmutatie	3,6	4,0	4,2	2,5	2,3	2,1	3,4	2,5

Tabel 3
Inkomseffecten belastingherziening 2001 naar inkomenshoogte

	Totaal	Laagste 10%-groep	Laagste 25%-groep	Tweede 25%-groep	Derde 25%-groep	Hoogste 25%-groep	Hoogste 10%-groep
	%						
Mutatie bruto inkomen	0,3	0,5	0,6	0,3	0,2	0,1	0,1
Effect verlaging ww-premie	0,4	0,1	0,2	0,4	0,4	0,4	0,4
Effect inkomstenbelasting en premies volksverzekering	3,6	4,4	3,7	3,3	3,5	3,9	4,2
w.o. effect van:							
verlaging belastingtarieven, verandering belastingsschijven	4,6	2,8	3,1	3,9	4,7	6,3	7,3
afschaffing arbeidskostenforfait, invoering arbeidskorting	0,5	-0,2	0,0	0,5	0,7	0,5	0,4
afschaffing belastingvrije sommen, invoering heffingskortingen	-0,4	2,6	1,3	-0,2	-0,9	-1,6	-1,8
afschaffing aftrekposten	-0,8	-0,5	-0,5	-0,7	-0,9	-1,1	-1,4
afschaffing heffing op vermogensinkomsten	0,6	0,1	0,1	0,3	0,5	1,3	2,1
invoering fictieve rendementsheffing	-0,7	-0,5	-0,3	-0,4	-0,6	-1,5	-2,2
Effect afschaffing vermogensbelasting	0,3	0,4	0,2	0,2	0,3	0,7	0,9
Prijseffect	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9
Koopkrachtmutatie	3,6	4,6	3,8	3,3	3,4	4,1	4,7

Tabel 4
Inkomseffecten belastingherziening 2001 naar inkomensbron en huishoudenssamenstelling

	Totaal	Alleen- staande	Paar zonder kinderen	Paar met kinderen	Eenouder- gezin	Overig huishouden
	%					
Totaal	3,6	3,2	3,5	3,8	4,4	3,3
Inkomsten uit arbeid	4,0	3,9	4,2	3,9	4,9	3,4
Winst, inkomsten uit vermogen	4,2	4,7	4,6	3,9	x	3,8
Overdrachten, tot 65 jaar	2,5	2,1	2,1	2,3	3,7	x
w.o.						
uitkering WW, WAO	2,3	2,1	2,1	2,2	x	x
pensioen	2,1	x	1,7	x	x	x
bijstand	3,4	2,7	x	2,6	4,0	x
Overdrachten, 65 jaar en ouder	2,5	2,4	2,6	x	x	x

Tabel 5
Inkomseffecten belastingherziening 2001 naar inkomenshoogte

	Totaal	Laagste 10%-groep	Laagste 25%-groep	Tweede 25%-groep	Derde 25%-groep	Hoogste 25%-groep	Hoogste 10%-groep
	%						
Totaal	3,6	4,6	3,8	3,3	3,4	4,1	4,7
<i>Samenstelling huishouden</i>							
Alleenstaande	3,2	2,9	3,2	3,2	2,6	3,7	4,7
Paar zonder kinderen	3,5	6,2	3,9	2,8	3,1	3,9	4,4
Paar met kinderen	3,8	4,3	3,7	3,4	3,8	4,3	4,9
Eenoudergezin	4,4	6,1	4,9	4,1	3,9	4,1	x
Overig huishouden	3,3	x	4,5	2,9	2,8	3,5	x
<i>Voornaamste inkomensbron</i>							
Inkomsten uit arbeid	4,0	5,8	4,5	3,7	3,8	4,2	4,8
Winst, inkomsten uit vermogen	4,2	5,1	4,6	3,5	3,6	4,6	4,9
Overdrachten, tot 65 jaar	2,5	3,5	3,0	1,8	1,7	2,8	x
w.o.							
uitkering WW, WAO	2,3	3,3	2,6	1,9	1,9	x	x
pensioen	2,1	x	x	1,4	1,5	3,2	x
bijstand	3,4	4,0	3,5	x	x	x	x
Overdrachten, 65 jaar en ouder	2,5	x	3,1	2,4	1,6	2,4	3,6